

บทความวิจัย

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

Participation of OTOP Tourism Community Project Committee
in Surat Thani Province

ฮามิมี่ เล้ะฮาวิ¹

Hamimee Lohhawe²

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 272 หมู่ 9 ตำบลขุนทะเล

อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University 272 Moo 9, KhunThale Subdistrict,

Suratthani Mueang District, Suratthani Province 84100.

* Corresponding author E-mail: Hamimee.loh@sru.ac.th

วันที่รับบทความ : 24 มีนาคม 2564 วันที่แก้ไขบทความ : 19 เมษายน 2564

วันที่ตอบรับ : 8 มิถุนายน 2565 วันที่เผยแพร่ : 8 ธันวาคม 2565

* บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2564.

¹ นางสาวฮามิมี่ เล้ะฮาวิ นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² MissHamimee Lohhawe, master student, Master of Public Administration, Public Administration,Rajaphat, Suratthni Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน จำนวน 360 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 191 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบสองชั้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสนทนากลุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง คณะกรรมการชุมชน จำนวน 9 คน คัดเลือกโดยวิธีแบบเจาะจงและใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมด้านการคิดและการตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย เนื่องจากนโยบายโครงการถูกกำหนดจากข้างบนตั้งแต่ต้น เป็นผลให้ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย การมีส่วนร่วมด้านการลงมือ/ปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมดำเนินโครงการตามกิจกรรมโครงการเป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์ พบว่าอยู่ในระดับมาก ชุมชนเป็นที่รู้จักมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนและรายได้ในชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมด้านประเมินผล อยู่ในระดับน้อย เนื่องจากชุมชนมีส่วนร่วมการประเมินผลโครงการน้อย มีเฉพาะกลุ่มคนหรือผู้นำบางคนเท่านั้นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินผล

ข้อเสนอแนะ เพื่อให้การพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรดำเนินการตามตัวแบบที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์จากผู้ที่เกี่ยวข้องจากโครงการตามทฤษฎี 3 CP-LIKE ประกอบด้วย 1.ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2.การประสานงาน 3.ความต่อเนื่อง 4.นโยบาย 5.ภาวะผู้นำ 6.อัตลักษณ์ 7.การเสริมอำนาจแก่ประชาชน 8.ความรู้

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, คณะกรรมการโครงการ, โครงการชุมชนท่องเที่ยว, OTOP นวัตวิถี, จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

This research aims to study the guidelines for developing the participation in OTOP tourism community project development in Surat Thani Province. This research is mixed research. The quantitative research population included 360 community committee including 191 samples selected by the two-stage cluster sampling. Data were analyzed by descriptive statistics such as percentage, mean, standard deviation and qualitative research. The group discussion was conducted for 9 community committee members selected by the specific method and content analysis.

The research showed that the participation in thinking and decision-making was at a low level because the project policy was established from the top-down hierarchical structure. As a result, the community was less involved. The participation in action and practice was at a high level. Communities and government and private agencies were involved in the project activities. The participation in benefit was at a high level. The community was known for having more tourists, a circular economy and income in the community. The participation in evaluation was at a low level because the communities had less participation in the evaluation and only certain groups of people or leaders were involved in the evaluation.

The author suggested that the efficient and effective participation of the OTOP Tourism Community Committee in Surat Thani Province Efficient should be carried out according to the model obtained from the synthetic analysis of the project members according to the 3 CP-LIKE theory consisting of 1. Creativity. 2. Coordination 3.Continuity 4. Policy 5. Leadership 6. Identity 7. People Empowerment and 8. Knowledge.

Keywords: Participation, Project Committee, Community Tourism Project, OTOP Tourism Community, Surat Thani

1. ความนำ

รัฐบาลได้ดำเนินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 และดำเนินการเป็นรูปธรรมทั่วทุกภูมิภาคทั่วประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างงานและเพิ่มรายได้ ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชน โดยรัฐบาลสนับสนุนช่วยเหลือด้านความรู้ เทคโนโลยี ทุน การบริหารจัดการ เชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็น³

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) กำหนดกรอบแนวคิดด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่เน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้ เกิดความยั่งยืน ประชาชนมีคุณภาพชีวิต และมีรายได้ที่ดีขึ้น เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 คณะรัฐมนตรีมีมติ เห็นชอบแนวทางการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 150,000 ล้านบาท เพื่อดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับสวัสดิการ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ และการจ้างงาน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น⁴ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นผู้ขับเคลื่อน และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ดังนั้น จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนผ่านยุคการผลักดันขาย

³ อรทัย ก๊กผล, “คู่มือ : การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น,” (สถาบันพระปกเกล้า, 2552), 3.

⁴ กรมการพัฒนาชุมชน, “คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี,” (กระทรวงมหาดไทย, 2561), 2.

สินค้า OTOP ออกจากชุมชนเพียงด้านเดียว สู่การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ตามความต้องการ (Demand Driven Local Economy) โดยใช้เสน่ห์ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ รวมทั้งเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนให้นักท่องเที่ยวใช้จ่ายเงินในชุมชนอันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างแท้จริง⁵

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 25 ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน กระตุ้นเศรษฐกิจและสังคม เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่น มีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนสร้างและพัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการ ให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การดำเนินการโครงการดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้การดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จึงได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญและจำเป็นสำหรับการพัฒนาพื้นที่ในสังคมประชาธิปไตย อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง การศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปต่อยอดโครงการในอนาคต รวมถึงการออกแบบวิธีการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยเน้นความต้องการของชุมชนเป็นหลัก อันจะเป็นการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติต่อไป

⁵ เรื่องเดียวกัน, 3.

2. ประวัติความเป็นมาของ OTOP สู่โครงการ OTOP นวัตกรรม

2.1 ความหมาย OTOP นวัตกรรม

“OTOP” ย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า One Tampon One Product หรือภาษาไทยคือ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” คำว่า “นวัตกรรม” เกิดจากการนำคำว่า “นวัตกรรม” ผสมกับคำว่า “วิถีชีวิต” ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดของ “OTOP นวัตกรรม” เป็นการเปลี่ยนจากที่ชาวบ้านเคยผลิตสินค้าออกไปขายให้เขา เอาวิถีชีวิตออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ และบริการ เป็นการพัฒนาแบบระเบิดจากภายใน สนับสนุนให้คนในท้องถิ่นได้พัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งถึงอัตลักษณ์ชุมชนดั้งเดิมที่เน้นความเรียบง่าย ซึ่งดำเนินมาหลายชั่วอายุคน มาสร้างเสน่ห์ให้นักท่องเที่ยวประทับใจ พร้อมมีสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนติดไม้ติดมือกลับบ้านไปด้วย⁶

2.2 การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ OTOP สู่ OTOP นวัตกรรม

ปี พ.ศ. 2545 กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด OTOP โดยการจัดงาน มหกรรมหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดเทศกาลสุราแช่ไทย การสร้างช่องทางการจำหน่าย สินค้า OTOP จุดจำหน่ายสินค้าทั่วประเทศ ซึ่งผลการจำหน่ายสินค้า OTOP ในปี พ.ศ. 2545 ปี พ.ศ. 2546 มีการเปลี่ยนตราสัญลักษณ์ การดำเนินงาน OTOP จากตราสัญลักษณ์รูปปลาตะเพียน เป็นสัญลักษณ์ที่คำว่า “OTOP” แทนตราสัญลักษณ์ที่มีรูปปลาตะเพียน และมีการคัดสรรสินค้า OTOP จากสินค้าสุดยอดจังหวัด ภาค และประเทศ ปี พ.ศ. 2547 เป็นปีที่เริ่มสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการ OTOP ในปีแรก เพิ่มประสิทธิภาพกลไกการทำงานของอนุกรรมการ OTOP

⁶ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, “ความเป็นมา OTOP นวัตกรรม 2564,” <https://district.cdd.go.th/chattrakan/ความเป็นมา-otop-นวัตกรรม> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2564).

โครงการสร้างตำนานผลิตภัณฑ์ (Story of Product) กระทรวงมหาดไทย มอบหมายให้ กรมการพัฒนาชุมชนได้ทดลองจัดตั้งและ พัฒนาหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ 4 ภาค ๆ ละ 1 จังหวัด เป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบนำร่อง ปี พ.ศ. 2548 คณะกรรมการอำนวยการหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ ได้ประกาศเป็นปีแห่ง การส่งเสริมการตลาด โดยกำหนด แนวทางการดำเนินงาน นโยบายเร่งด่วน การสร้างรายได้ เพิ่มบทบาทของ อำเภอและ จังหวัดในการบริหารจัดการ OTOP และ ส่งเสริม OTOP ในฐานะที่เป็นสินค้าทาง วัฒนธรรม (Cultural Product) ทำให้ทั่วโลกรู้จักสินค้า OTOP ในฐานะที่เป็นสินค้าที่มี รากเหง้าทางวัฒนธรรม เน้นสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ปี พ.ศ.2549 คณะกรรมการ อำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ ได้ประกาศเป็นปีแห่งการค้นหาสุดยอด ผลิตภัณฑ์ (In Search of Excellent OTOP) โดยมุ่งเน้นการค้นหาสุดยอดผลิตภัณฑ์ OTOP ปี พ.ศ. 2550 คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ มีการเปลี่ยนชื่อจาก “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็น “ผลิตภัณฑ์ชุมชน และท้องถิ่น” นโยบายการส่งเสริมในปีนี้ได้มุ่งเน้นความสำคัญของ “ชุมชน” แทน “ผลิตภัณฑ์” ปี พ.ศ.2551 เน้นการส่งเสริมผู้ผลิต ผู้ประกอบการ (Entrepreneur Promotion) กรมการพัฒนา ชุมชน ปี พ.ศ.2552 จัดประกวดผลงานของเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัด (OTOP KBO Contest) เพื่อค้นหา Best Practice และผลิตภัณฑ์ OTOP ที่ได้รับการ ยกย่องระดับมาตรฐาน จัดโครงการพัฒนาเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญา ท้องถิ่น (Young OTOP Camp 2009) ปี พ.ศ.2553 ยังคงมุ่งเน้นการส่งเสริม OTOP ให้ ได้มาตรฐาน และส่งเสริมการบริหารผลิตภัณฑ์ OTOP ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การ ลงทะเบียนผู้ประกอบการ OTOP ปี พ.ศ.2553 การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OPC) ปี พ.ศ.2554 เนื่องจากครบรอบ 1 ทศวรรษ OTOP ไทย มีนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมพัฒนา OTOP เชิงรุก โดยเฉพาะการตลาดเพื่อเพิ่ม ช่องทางการตลาดผ่านโครงการต่าง ๆ ปี พ.ศ.2555 การดำเนินการจัดงาน “ศิลปาชีพ ประทีปไทย OTOP ก้าวไกล ด้วยพระบารมี” โดยนำผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพมาร่วมแสดงและ จำหน่ายกับสินค้า OTOP ระดับ 3 - 5 ดาว เป็นครั้งแรก

ปี พ.ศ.2556 กรมการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินงานภายใต้นโยบายการส่งเสริมการพาณิชย์เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ AEC ปี พ.ศ.2557 ดำเนินการภายใต้นโยบายส่งเสริมการพาณิชย์อย่างต่อเนื่อง ปี พ.ศ.2558 ดำเนินการส่งเสริมการสร้างงานสร้างรายได้ชุมชน โดยการสร้างผู้ประกอบการรุ่นใหม่ และการสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP เพิ่มขึ้นเป็น 1 แสนล้านบาท ในปี พ.ศ.2558 ผลิตภัณฑ์ OTOP มีมาตรฐานสูงขึ้น และมีมูลค่าเพิ่มขึ้นจากการพัฒนานวัตกรรม⁷

2.3 การสนับสนุนงบประมาณโครงการ OTOP นวัตกรรม

กรมการพัฒนาชุมชน ได้จัดทำโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เสนอขอรับ การสนับสนุนงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 9,328.1182 ล้านบาท โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ยกกระดับเศรษฐกิจฐานรากและเสริมสร้าง ศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ในการพัฒนาอาชีพและสร้างอาชีพในชุมชน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้เป็นเครือข่าย และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ ศักยภาพของพื้นที่สร้างความเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น อันจะส่งผลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจของท้องถิ่นระยะยาวจึงแบ่งงบประมาณออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ งบประมาณที่ดำเนินการโดยส่วนกลางและงบประมาณที่ดำเนินการโดยส่วนภูมิภาค⁸

2.4 คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ระดับชุมชนเป็นการจัดตั้งจากคนในชุมชนเพื่อดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยแต่ละพื้นที่

⁷ คู่มือการดำเนินงานผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP รายใหม่ ประจำปี 2558 (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2558), 6-11.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 5.

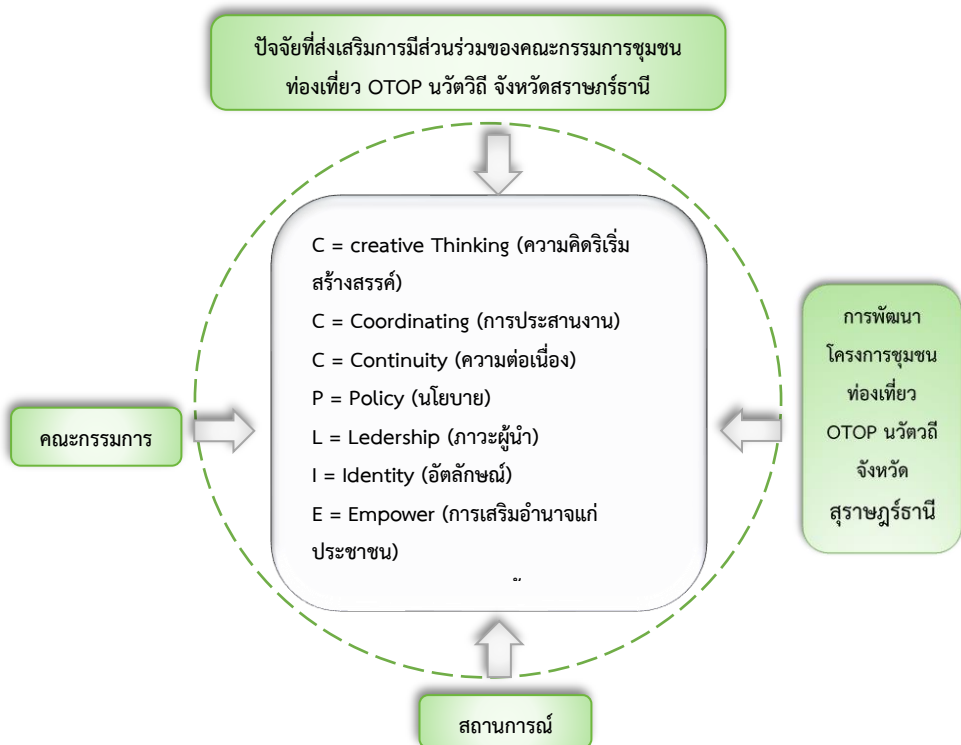
ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการตามความเหมาะสมของพื้นที่เป็นหลัก คณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีหน้าที่ดำเนินการ ดังนี้

1. จัดเก็บข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับภูมิทัศน์ สิ่งแวดล้อม ลักษณะทางธรรมชาติลักษณะทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ลักษณะทางธรรมชาติ ข้อมูลอัตลักษณ์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน/จัดทำกฎเกณฑ์/ระเบียบ/กฎชุมชน
2. ส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ/กลุ่ม OTOP
3. เตรียมพร้อมผู้ประกอบการพัฒนาและบริการข้อมูลชุมชนท่องเที่ยว
4. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อส่งเสริมการออม และเป็นแหล่งทุนสำหรับประชาชนและกลุ่มอาชีพ/กลุ่ม OTOP
5. จัดทำแผนธุรกิจ/แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนชุมชน
6. การใช้ทุนชุมชนพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว
7. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ในด้านกายภาพ เส้นทาง ประเพณีวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชน
8. ออกแบบและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเมืองหลักและเมืองรอง
9. จัดทำพัฒนาและบริการข้อมูล/ผังชุมชนท่องเที่ยว/รายงานผลการดำเนินงาน
10. การตลาดชุมชนท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ การเปิดตัวชุมชนท่องเที่ยว การจับคู่ธุรกิจ การจัดกิจกรรมและจำหน่ายสินค้าและบริการ
11. การจัดสวัสดิการชุมชน
12. ควบคุม ดูแลรักษาวัสดุ/ครุภัณฑ์ของชุมชน
13. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มอบหมาย⁹

⁹ เรื่องเดียวกัน 7.

3. ตัวแบบปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เมื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากตัวแทนคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง 25 ชุมชน จนได้องค์ความรู้ใหม่อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นทฤษฎีตัวแบบ 3 CP-LIKE ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

โดยมีเนื้อหาและรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. นโยบาย (policy)

นโยบายต้องมาจากกระดึบล่างขึ้นบน (Bottom-Up) ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีบทบาทในการเป็นผู้กำหนดโครงการหรือกิจกรรมด้วยตนเอง ควรเริ่มต้นจากแผนชุมชนที่มีอยู่ก่อนนำไปสู่นโยบาย เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ที่ทราบข้อมูลและสภาพปัญหาในชุมชนได้ดีที่สุด ควรเน้นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic participation) ตลอดจนให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการคิดและตัดสินใจเลือกโครงการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนด้วยชุมชนเอง ซึ่งโครงการหรือกิจกรรมที่มาจากล่างขึ้นบนมีโอกาสสำเร็จและมีประโยชน์สูงกว่าโครงการหรือกิจกรรมที่มีผู้สั่งการหรือกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง (Top and Dow)

3.2 ความรู้ (Knowledge)

บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง และต้องมีความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการเป็นไปด้วยดีและสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งองค์ความรู้ที่มีอาจมาจากภาววิชาการผสมองค์ความรู้ของชุมชน นอกจากนี้จำเป็นต้องมีทักษะ (skill) ในการทำงานที่ดี เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนโครงการให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

3.3 การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower)

หน่วยงานรัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมที่มาจากความต้องการและต้องพิจารณาถึงเหมาะสมของชุมชนประกอบด้วย โดยให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคส่วนราชการให้มากที่สุด และต้องให้ข้อมูลข่าวสารกับคนในชุมชนให้มากที่สุด ตลอดจนเข้าร่วมเวทีกำหนดกิจกรรมของโครงการ ร่วมเสนอแนะตามขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ อันเป็นการสร้างความเชื่อถือให้กับชุมชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของชุมชนได้ถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหาร

หรือกำหนดนโยบายของรัฐ นอกจากนี้รัฐต้องให้ชุมชนหรือตัวแทนภาคประชาชนได้เป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมอำนาจแก่ชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดถือว่าเป็นหัวใจหลักในการพัฒนา

3.4 ภาวะผู้นำ (Leadership)

ผู้นำหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการต้องมีบทบาทในการนำแนวทาง (Pathfinding) ตลอดจนกำหนดเป้าหมายในการขับเคลื่อนโครงการที่ชัดเจน และนำคนหรือชักจูงคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมให้ได้มากที่สุด ตลอดจนต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ประสานงานที่ดีระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะผู้นำในการขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมเพื่อให้โครงการหรือกิจกรรมเป็นไปตามแผนที่หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนด ดังนั้นผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งและมีผลต่อความสำเร็จของโครงการเป็นอย่างมาก

3.5 อัตลักษณ์ (Identity)

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ต้องเน้นการนำเสนออัตลักษณ์หรือสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หากชุมชนใดไม่มีซึ่งอัตลักษณ์ ก็จะไม่มีความโดดเด่น ความน่าสนใจ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมชุมชนได้ ดังนั้น อัตลักษณ์ชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติทะเล เกาะ คลอง น้ำตก ภูเขา ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น ผู้นำชุมชนหรือคนในชุมชนต้องช่วยกันรักษาและบริหารจัดการทรัพยากรเหล่านี้ให้มีสมบูรณ์ โดดเด่น และสวยงามอยู่ตลอด พร้อมทั้งพัฒนาและต่อยอดทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไปสู่การเสนออัตลักษณ์ที่มีความเฉพาะ เพื่อให้มีความโดดเด่น ความน่าสนใจ และดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมชุมชน ภายใต้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่จริงของชุมชน

3.6 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดชนิดหนึ่งที่มีรูปแบบและลักษณะของความคิดแตกต่างไปจากความคิดชนิดอื่น ๆ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากความคิดริเริ่มนี้ จะอยู่ในรูปของการสร้างสรรค์ก่อให้เกิดเทคโนโลยีและนวัตกรรมรูปแบบใหม่ เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการสามารถพัฒนาและต่อยอดไปสู่การยกระดับการท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจนการพัฒนาสินค้าหรือเกิดนวัตกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างสมบูรณ์ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำเป็นต้องนำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนได้พัฒนาหรือได้ใช้ศักยภาพหรือความรู้ความสามารถด้านแนวคิดสร้างสรรค์ของนักท่องเที่ยวเอง เข้ามามีส่วนร่วมในวิถีทางและประสบการณ์เรียนรู้กับผู้คนในพื้นที่ โดยที่นักท่องเที่ยวอาสาเข้าไปทำหรือไปมีส่วนร่วมด้วย หรือร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิด จินตนาการของนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่

3.7 การประสานงาน (Coordinating)

บุคคลที่มีหน้าที่ในการประสานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ต้องมีทักษะการเป็นผู้ประสานงานที่ดี อันจะมีผลให้การทำงานโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างราบรื่นและรวดเร็ว การสื่อสารที่ดีจะช่วยประหยัดเวลา เงิน วัสดุ และสิ่งต่าง ๆ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มผลสัมฤทธิ์ของงานมากยิ่งขึ้น ดังนั้นโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ในการประสานงานที่ดีทุกชุมชน และการประสานงานถือได้ว่ามีความสำคัญและจำเป็นซึ่งถือได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งในที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

3.8 ความต่อเนื่อง (Continuity)

การขับเคลื่อนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ต้องมีความต่อเนื่องและต่อยอดโครงการ ซึ่งความต่อเนื่องนี้จะเป็นส่วนช่วยในการพัฒนาหรือเป็นส่วนในการยกระดับในกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการไปแล้ว แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร การอาศัยความต่อเนื่องจะเป็นเหมือนเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาที่ชุมชนจะได้พัฒนา

ในส่วนที่ยังขาดตกบกพร่องให้ดียิ่งขึ้น จนนำไปสู่รูปธรรมที่ดีและเกิดผลในที่สุด การดำเนินโครงการ OTOP นวัตกรรม จึงจำเป็นที่ต้องมีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลา หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการจึงต้องมีการลงพื้นที่เพื่อติดตามและประเมินโครงการเป็นระยะ ๆ สนับสนุนและหนุนเสริมกิจกรรม ตลอดจนเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาที่ดี พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. บทส่งท้าย

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในด้านการคิด การตัดสินใจ การลงมือ/ปฏิบัติ รับผลประโยชน์ และประเมินผล ยังอยู่ในระดับไม่สูงมากนัก ยังต้องได้รับการพัฒนาและยกระดับกระบวนการทำงานในด้านการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จำเป็นต้องมีการพัฒนาและหนุนเสริมปัจจัยที่เกี่ยวข้องในบางประการ เพื่อให้การพัฒนาการมีส่วนร่วมในโครงการสามารถเกิดขึ้นและเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยจากข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูล จนได้องค์ความรู้ใหม่อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นทฤษฎีตัวแบบ 3 CP-LIKE ประกอบด้วย 1.นโยบาย (policy) 2.ความรู้ (Knowledge) 3.การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) 4.ภาวะผู้นำ (Leadership) 5.อัตลักษณ์ (Identity) 6.ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 7.การประสานงาน (Coordinating) 8.ความต่อเนื่อง (Continuity) ซึ่งหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำตัวแบบนี้ไปปรับใช้สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่ ก็จะสามารถส่งผลต่อการพัฒนาในพื้นที่เป็นอย่างมาก อันจะเป็นการพัฒนาพื้นที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของพื้นที่อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กรมการพัฒนาชุมชน ควรวิเคราะห์ข้อจำกัด และอุปสรรคต่าง ๆ อย่าง รอบ ด้านในการดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อวางแผนการเสริม สร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ชุมชนสามารถดำเนินการการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่าง ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการ ดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแล้วค่อยนำไปกำหนดเป็น กิจกรรม

2.2 จากแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ชุมชน สามารถนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินการโดยจัดทำแผนงาน กิจกรรม และ กำหนดเป้าหมายในแต่ละประเด็นที่ชัดเจน ตลอดจนแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือขอ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนา

2.3 ควรมีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคณะกรรมการ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกัน

2.4 ระยะเวลาการดำเนินโครงการควรมีระยะเวลาที่ชัดเจน ไม่เร่งรีบ มีเวลาเพียงพอ เป็นโครงการระยะยาวและมีความต่อเนื่อง

2.5 ควรเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพตัวบุคคล เพื่อให้มีความรู้และสามารถดำเนินการโครงการไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

References

- Department of Community Development. “OTOP Tourism Community Project Management Manual.” Ministry of Interior, 2018.
- Operation Manual for New OTOP Producers and Entrepreneurs of Year 2015, Department of Community Development, Ministry of Interior, 2015.
- Community Development Office, Chat Trakan District, Phitsanulok Province, Department of Community Development, Ministry of Maha Thai. “OTOP Tourism Community 2021 Background.” <https://district.cdd.go.th/chattrakan/background-otap-nawatwithi> (Retrieved 7 January 2021).
- Orathai Kokphol. “*The Partner Handbook: Public Participation for Local Administrators*.” King Prajadhipok’s Institute, 2009.